

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ВАЛЬДОРФСЬКІЙ ШКОЛІ

Формування інтелектуальних умінь як складового компоненту загальнонавчальних умінь є одним із важливих завдань сучасної початкової освіти, що визначає успішність усього подальшого навчання. Усвідомлення залежності успішності їх формування від організації навчальної діяльності дитини зумовлює пошук найсприятливіших навчальних засобів розв'язання цієї проблеми.

Пошук ефективних засобів формування інтелектуальних умінь у молодшого школяра спонукає до педагогічного аналізу, осмислення й творчого використання позитивного педагогічного досвіду. Особливо цінним у цій площині є практика вальдорфської початкової школи, де нагромаджено цінний досвід використання широкого кола засобів формування інтелектуальних умінь, зокрема методу проектів, що якнайкраще відповідає вирішенню цього завдання.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що використання методу проектів у навчальному процесі вальдорфської школи розглядалося в таких основних аспектах: розкриття теоретичних основ організації навчально-виховного процесу вальдорфської школи (В. Загвоздкін, О. Іонова, А. Пінський), аналіз розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки (С. Лупаренко), здоров'язбереження школярів (О. Лукашенко).

Водночас питання використання потенціалу методу проектів як засобу формування інтелектуальних умінь молодших школярів у вальдорфській школі не було предметом цілеспрямованого дослідження.

Метою статті є розкриття сутності методу проектів як засобу формування інтелектуальних умінь молодших школярів у вальдорфській школі.

Як стверджує О. Іонова [2], специфіка засобів формування інтелектуальних умінь у вальдорфській школі, як і в цілому вальдорфських навчальних засобів, полягає, насамперед, у їх спрямованості на цілісність психічної структури особистості в єдності та взаємодії розумової, емоційної та вольової сфер. Водночас вальдорфські засоби мають особистісно орієнтовану спрямованість, передбачають врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, широке залучення суб'єктивного досвіду особистості до процесу пізнання оточуючої дійсності, надання можливості реалізації потенціалу дитини в різноманітних видах діяльності.

Одним з ефективних засобів формування інтелектуальних умінь у молодших учнів, що відповідає вищезазначеним вимогам, є навчальні проекти. Проекти – це певні види робіт, невеликі дослідження, що виконуються школярами. Метою навчального проекту є засвоєння знань, формування

загальнонавчальних і спеціальних умінь і навичок школярів, спрямованих на набуття реального досвіду взаємодії зі світом.

Слід особливо наголосити на тому, що в навчальному процесі вальдорфської початкової школи проекти мають дуже важливе місце.

Використання методу проектів у вальдорфській школі відбувається в навчальній, позакласній та позашкільній діяльності молодших учнів. Навчальні проекти умовно можна поділити на предметні та міжпредметні (метапредметні) [1–3].

Так, до предметних проектів слід віднести перш за все ведення учнями “епохального” зошита з різних предметів та виконання проектів з окремих предметів.

Оформлення “епохального” зошита, у якому фіксуються результати вивчення будь-якого предмета, – це самостійна творча робота учнів. Після повідомлення вчителем нового матеріалу учні спочатку за його допомогою письмово фіксують почуте на уроці, а потім самостійно записують те, що вони запам’ятали, що їх вразило, ілюструють матеріал, що вивчається, вносять свої доповнення, працюючи з додатковою літературою.

Отже, складання зошитів за “епохами” сприяє ефективному формуванню інтелектуальних умінь, бо кожен учень працюючи над своїм зошитом аналізує матеріал, який повідомляє вчитель чи здобутий у роботі з додатковою літературою, виділяє в ньому головне, абстрагує несуттєве, узагальнює та фіксує найсуттєвіше (конспектує). Робота над зошитом мотивує власну інтелектуальну діяльність: кожен учень хоче зробити свій зошит найкращим, зафіксувати в ньому якомога більше значущої інформації та ін. Значну роль має не тільки зміст сам по собі, а й охайність, естетика, стилістика текстів тощо, що сприяє розвитку культури розумової праці учнів особливо на початкових етапах навчання. Крім того, “епохальні” зошити слугують оптимальною демонстрацією реальних навчальних досягнень учнів у цілому та рівня сформованості інтелектуальних умінь зокрема.

Оскільки зошити ведуться з усіх предметів навчального циклу, це уможливорює узагальнення окремих інтелектуальних умінь, що сприяє впевненому оволодінню ними.

Уже в початковій школі учні долучаються до виконання елементарних проектів з окремих предметів [3]. Наведемо приклад навчального проекту, з англійської мови Weather Chart (“Пори року”).

Здійснення проекту в цілому відбувається за такими етапами:

1. Обговорюється хід проекту. Учень навчається сприймати завдання, планувати свою власну діяльність.

2. Кожен учень малює власний календар, що складається з 12 окремих аркушів відповідно до кожного місяця. Ці календарі вивішуються на стіні й заповнюються кожного дня протягом року. Кожного дня учень спостерігає за погодою, фіксує свої спостереження у графах листочків-календаря за допомогою записів і малюнків, що характеризують певний місяць і взагалі погоду пори року. Для ілюстрації погодних явищ учитель пропонує символічні позначення, які учень може самостійно змінювати.

На певних етапах або вибірково учень розповідає про результати свого дослідження, поступово поповнюючи словниковий запас для більш детального опису погодних явищ.

Такого роду навчальні проекти можуть виконуватися по групах (груповий навчальний проект). Для виконання цього проекту клас поділяється на декілька груп за місяцями народження й учні оформлюють лист календаря, присвячений тому місяцю, в якому вони народились.

Учень навчається синтезувати, аналізувати та класифікувати отримані під час спостереження дані, знаходити причинно-наслідкові залежності.

3. Учень під керівництвом учителя робить презентацію власного проекту, вчиться узагальнювати отримані результати, виділяти головне, робити висновки.

4. Здійснюється оцінювання знань та вмінь учнів відповідно до певних критеріїв оцінювання.

Отже, здійснення проектів обов'язково має практичну спрямованість, тобто включає в себе велику кількість демонстрацій, спостережень, що відбуваються реально, при цьому зміст проекту не обмежується емпіричним рівнем пізнання. Саме експериментальне, а не абстрактно-теоретичне пізнання викликає інтерес в учнів молодшого шкільного віку. Тим самим у мисленні учнів формуються, пророблюються та вибудовуються за певною логічною послідовністю інтелектуальні вміння на шляху між сприйняттям і висновком (поняттям).

Значущими видами проектної діяльності з огляду на вирішення питання формування інтелектуальних умінь молодших школярів є індивідуальні або колективні міжпредметні чи надпредметні проекти. До таких проектів належать власні дослідження із різноманітних соціально значущих тем, наприклад: “Спорудження будинку”, “Хліб”, “Охорона навколишнього середовища” та ін. Зокрема під час здійснення проекту “Хліб” діти самі обробляють землю, сіють, вирощують і печуть хліб і потім пригощають хлібом, здобутим власними руками, батьків, друзів на святі врожаю.

Як стверджують вальдорфські вчителі, усі речі й процеси, які дитина сприймає, мають внутрішній зв'язок, слугують певній меті, несуть у собі сенс. У попередні часи діти мали можливість, спостерігаючи за повсякденним життям дорослих, пережити досвід такого сприйняття. Селянин, який сіє зерно і збирає врожай; мельник, який робить із нього борошно; пекар, який випікає хліб із борошна, – такого роду сприйняття являє дитині послідовність процесів, дитині безпосередньо відкривається їх закономірний зв'язок.

У сьогоdnішньому технічному світі, де стільки речей створюється машинами, подібне сприйняття практично зникло. Таким чином, у свідомості дитини не утворюється зв'язок між окремими явищами. Але в дітей наявна елементарна потреба вникати у світ із розумінням, переживати його як такий, що має сенс. Для їх розвитку важливо знати, що жар, необхідний для приготування їжі, виникає не від натискання кнопки, а завдяки горінню дерева, що перед цим нарубали і розпиляли. Мова іде про те, щоб під-

вести їх до первинних, елементарних ситуацій, у яких вони шляхом власної діяльності та безпосереднього спостереження знайомляться з осмисленими діями, що вибудовані одна за іншою і пов'язані одна на іншій, виходячи із самої логіки явищ [4].

Багато проектів вальдорфської школи присвячено подоланню у свідомості учнів розриву між науковим пізнанням і безпосереднім життєвим досвідом. Прямим завданням таких проектів є побудування зв'язків між науковими знаннями і сприйняттям природного, соціального і технічного оточення. Закріплення цих знань у вальдорфській початковій школі відбувається не ізольовано, а у конкретних умовах, що мають життєву спрямованість. За реалізації подібних проектів сформовані під час засвоєння навчального матеріалу інтелектуальні вміння реалізуються в безпосередньому життєвому середовищі дитини.

Функції подібних проектів безпосередньо пов'язані з формуванням інтелектуальних умінь. Засвоєння закономірностей є міцним фундаментом для розвитку інтелектуальних умінь та інтелектуального розвитку взагалі. Крім того, учень не тільки засвоює інтелектуальні вміння, а й має умови для їх практичного застосування.

Формування інтелектуальних умінь відбувається через власну практичну діяльність дітей. Ці проекти, що відповідають віку дитини і галузям навчання, забезпечують умови, в яких дитяче мислення не відчужується від дійсності, а базується на відчутті реальності. Вони не лише сприяють пробудженню діяльності дитини, а й впливають на розвиток її мислення.

У цілому коло завдань, що розв'язують ці навчальні проекти, дуже широке. Крім вищезазначених завдань, подібні проекти сприяють розв'язанню вікових криз, які переживає дитина, зокрема у віці 9–10 років, коли в її свідомості відбувається тонкий психічний процес, унаслідок якого вона починає відокремлювати себе від навколишнього світу, сприймати себе і світ, усе, що її оточує не як ціле, невіддільне, а як дві відділені одна від одної частини [2].

Також слід зазначити, що проекти, які використовуються у вальдорфській школі, обов'язково об'єднуються в різноманітні предметні галузі. Так, засвоєні на міжпредметному підґрунті інтелектуальні вміння набувають вищих рівнів сформованості, набувають можливості більш широкого перенесення.

До проектів особливого роду, що використовуються у практиці вальдорфської школи, належать щорічні театральні постановки. Театральна постановка як форма організації навчального процесу характеризується тим, що в ній, як у жодній іншій формі, можливі об'єднання, інтеграція багатьох предметних галузей у єдине ціле. Учні не тільки можуть більш глибоко засвоїти матеріал уроків рідної й іноземної мови, літератури та ін., узагальнити розумові вміння, а й застосувати свої вміння в образотворчому мистецтві, рукоділлі, ремеслі, в оформленні сцени. Музика, співи, евритмія, танець тощо – усі ці предмети можна об'єднати в театральному проекті. Слід зауважити, що театр, який є невід'ємною частиною навчального

процесу, слід відрізнити від театрального гуртка як форми позакласної роботи. І цілі, і завдання, і форми тут інші. Театр у вальдорфській школі органічно поєднаний з усім шкільним життям [3].

Отже, така проектна робота здійснюється не просто заради естетизації навчання й активності учнів, а і сприяє реалізації інтелектуальних умінь у різних умовах.

Вальдорфські школи прагнуть використати позашкільні освітні можливості та інтереси дітей, усе те, що неможливо звести до процесів викладання й учіння у вузькому сенсі (походи, поїздки, практики, освітні мандрівки). Зокрема, це стосується здійснення різноманітних проектів у навчальному процесі початкової школи. Природно, що за умови правильної організації цей метод, не пов'язаний із навчальними цілями і який не можливо фіксувати у розкладі і часах, є багатим джерелом різноманітного учіння. І навпаки, у викладанні й навчанні він повинен бути максимально пов'язаний із життєвим досвідом дітей, включаючи в себе можливості позашкільного повсякденного життя. Так, на фестивалях, художніх виставках, вечорах, ярмарках тощо діти можуть показати, чому вони навчалися і що вони зробили своїми руками, тобто свої навчальні досягнення. Презентація навчальних досягнень у такий спосіб благотворно впливає на навчальний процес і формує внутрішню мотивацію.

Сучасна школа не може розумітися більше, ніж просто місце навчання. Метою вальдорфської школи є подолання грані між школою і життям. Школа – це простір життя, в якому відбувається формування особистості, передусім її ціннісних орієнтирів. Тому школа прагне зробити все, щоб життя в ній було насиченим, творчим, різноманітним, цікавим, щоб кожна дитина в школі почувала себе добре. Вальдорфську школу не можливо уявити собі без свят, фестивалів, виставок, кафе, різдвяних базарів, театральних постановок, поетичних вечорів та інших форм організації шкільного життя [3, с. 7].

Висновки. Таким чином, проекти, що використовуються в практиці вальдорфської початкової школи якнайкраще відповідають вирішенню питання пошуку ефективних засобів формування інтелектуальних умінь молодших школярів і поділяються на предметні та міжпредметні.

До предметних належать ведення учнями “епохальних” зошитів та виконання проектів з окремих предметів, що сприяють ефективному формуванню інтелектуальних умінь, створенню позитивної мотивації в пізнанні молодших учнів, систематизації та узагальненню інтелектуальних умінь. До міжпредметних, або надпредметних входять: виконання власних досліджень із різноманітних соціально значущих тем, щорічні театральні постановки, походи, поїздки, практики, освітні мандрівки тощо, що виступають як інтегруючий фактор у формуванні інтелектуальних умінь, забезпечують реалізацію набутих інтелектуальних умінь у наближених до реального життя умовах.

Крім вирішення вищезазначених питань, проекти вирішують багато супутніх проблем, зокрема щодо подолання вікових криз.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в осмисленні досвіду використання методу проектів як засобу формування інтелектуальних умінь у практиці вальдорфської початкової школи, що якнайкраще відповідає запиту сучасних потреб початкової школи.

Література

1. Учебные программы вальдорфских школ / [под редакцией В.К. Загвоздкина]. – М. : Народное образование, 2005. – 828 с.
2. Ионова Е.Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты / Е.Н. Ионова. – Х. : Бизнес Информ, 1997. – 300 с.
3. Образовательные программы российских вальдорфских школ / [сост. Л.Н. Базелюк и др.]. – М. : Народное образование, 2009. – 640 с.
4. Патцлафф Р. Леймотивы вальдорфской педагогики: От трех до девяти лет / Р. Патцлафф, В. Засмансхаузен ; [пер. с нем. О. Богданенко]. – К. : НАИРИ, 2006. – 72 с.

ПОЛУБОЯРИНА І.І.

ПРОБЛЕМА ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У США

Серед завдань освітньої політики світового співтовариства найбільш важливим є ефективне використання інтелектуального потенціалу особистості, розробка стратегії інтенсивного набуття знань. Для його вирішення необхідна мобілізація психолого-педагогічної науки до підготовки особистості, здатної інтегрувати у сучасний світ [7].

У цих умовах спостерігається зростаючий інтерес вітчизняної науки і практики до різних видів роботи з обдарованою молоддю. Особливо великого розмаху ця робота набула в США. У 1958 р. конгрес ухвалив “Освітній акт національної оборони”, завданням якого було надання допомоги вчителям у створенні програм виховання обдарованих дітей. Американці створили програму розвитку інтелектуального потенціалу країни – програму “Меріт”, суть якої полягала у відборі найперспективніших старшокласників [1, с. 126]. Обдаровані молоді люди, на думку американських учених, є інтелектуальним потенціалом країни.

Метою статті є аналіз, узагальнення досвіду педагогів та науковців США стосовно обдарованих особистостей; виявлення перспективних напрямів навчання та виховання обдарованої молоді.

Американські науковці розуміють “обдарованість” як “потенціал до досягнень на надзвичайно високому рівні, порівняно до інших людей даного віку, навчання і соціального оточення” [7]. Обдарованими і талановитими людьми називають тих, які в силу значних здібностей демонструють високі досягнення. Вони мають потребу в спеціалізованих навчальних програмах. Перспективи розвитку такої учнівської молоді визначаються “рівнем їхніх досягнень і потенційних можливостей в одній або декількох сферах: інтелектуальній, академічній, творчого або продуктивного мислення, спілкування і лідерства, художньої і психомоторної діяльності” [7].

В американській педагогіці особливо виділяється такий вид обдарованості, як творче, або творчо продуктивне мислення. Американські фахі-